

УДК: 371.3:811
Biblid 1451-3188, 16 (2017)
Год XVI, бр. 60, стр. 310–319
Изворни научни рад

ИНТЕГРИСАНА НАСТАВА (CLIL) НА ВИСОКОШКОЛСКИМ ИНСТИТУЦИЈАМА

проф. др Лидија БЕКО¹
проф. др Вера ОШМЈАНСКИ²

ABSTRACT

The paper addresses the increasing role of the English language in higher education as a result of globalization and internationalization. The aforementioned occurrences have largely transformed higher education into the marketing realm, which steered the universities throughout Europe and the world to manoeuvre in a commercial manner and to ever more adopt English as a global language of education. The paper further suggests that the introduction of CLIL offers a necessary linguistic potential to the nation due to its flexible nature. Namely, the 4C's character of CLIL methodology incorporates the wide range of scientific, linguistic, cultural and political realities within the context in which it exists. Furthermore, effective CLIL enables the integration of the domain of higher-level cognitive and communicative skills along with the inter-cultural consciousness. The totality of the above-mentioned characteristics shapes the conclusion in line with the need for CLIL language practices, bringing both students and professors closer to the competitive international education, science and language standards, which in the context of the educational environment is imposed as inevitable. The adoption of CLIL methodology in our region rests on the soft field of legislation and is based on the recommendations, opinions, principles and declarations that are passed in good faith and belief. Bearing in mind that Serbia is a candidate for membership in the

¹ Рударско-геолошки факултет, Универзитет у Београду, Е-маил: lidija.beko@rgf.bg.ac.rs.

² Универзитет Сингидунум, Београд, Е-маил: vosmjanski@singidunum.ac.rs.

³ CLIL је интегрисано учење садржаја и језика у коме студенти уче предмет преко медијума страног језика, односно, како је то један од твораца Марш дефинисао: „CLIL се односи на ситуације у којима се предмети, или делови предмета уче на страном језику са циљевима дуалног фокуса, што је истовремено учење и садржаја и страног језика“. Видети: Н. W. Marsh, К. Нау, С. Kong, „Late Immersion and Language of Instruction in Hong Kong High Schools: Achievement Growth in Language and Nonlanguage Subjects“, *Harvard Educational Review*, 2000, 70 (3), p. 302.

European Union, the convergence of national policies and objectives seem to be the most sustainable if it is harmonized with the above-mentioned forms of soft law.

Key words: internationalization, lingua franca, CLIL method, soft laws

1) СВРХА

Као одговор на еру постмодерне глобализације коју карактерише порозност географских граница, па тиме и брзо и лако кретање идеја, људи, услуга и роба, многи универзитети у свету покренули су тренд интернационализације својих образовних институција и програма. Интернационализовање образовања успоставља се, између осталог, и увођењем политике обавезне наставе енглеског језика за све студенте из свих научних дисциплина, што је руковођено значајем, статусом и функцијом који енглески језик као *lingua franca* има у данашњем академском свету, као и свешћу о важности излагања студената интеркултуралном менталитету и бројним вештинама комуникације. Мобилност интернационализације у пракси подсећа на двосмерну улицу у којој се студенти крећу ка северу, односно развијенијим земљама Северне Америке и Европе као централним провајдерима квалитетног знања, док се комерцијализација високог образовања, на растућем међународном тржишту, усмерава прекогранично ка југу и истоку Европе и Азије.⁴ Адекватни подаци, демографски трендови и релевантна статистичка база Организације за економску сарадњу и развој (*Organization for Economic Co-operation and Development*) поткрепљују наведене тврдње и указују на следеће:

- Број студената наставиће да расте, а системи високог образовања, упркос економској кризи, не показују знаке смањења.
- Састав студентске популације постајаће све разноврснији, са све већим бројем међународних студената, старијих студената и ванредних студената.
- Социјална база у високом образовању наставиће да се шири, а то ће повећати неједнакости и разлике у могућностима унутар и између друштвених група.
- Централно питање националних дебата односиће се на приступ угрожених група високом школству, као и на ставове и свест који се односе на то питање.
- Академска професија постаће у потпуности међународно и мобилно оријентисана.
- Активности и улоге академске професије биће разноврснији и специјализовани и биће условљени различитим уговорима о раду⁵ (OECD, 2008:22).

⁴ S. Wright, *Language policy and language planning: From nationalism to globalisation*. London: Palgrave Macmillan, 2004.

⁵ OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development, *Higher Education to 2030. Demography*. 1. Paris, 2008.

Иако је *CLIL* претежно европски покрет, о чему сведоче већ поменути документи и смернице језичке политике Европе, све већи број не-европских, азијских и латино-америчких емпријских и научних студија рефлектују позитиване резултате и искуства.⁶ Примене ове методе у земљама које не гравитирају Европској унији, резултат су схватања да је лингвистичка стручност предуслов економског успеха, као и да избалансиран наставни приступ са инкорпорираним преносивим вештинама осигурава питања културне и социјалне кохезије. Примена *CLIL*-а стога почива, пре свега, на њеној утемељености на квалитету и потреби, пре него на наметнутим нормама или обавезама.

2) МЕРЕ

Политика Европе дефинисала је своје носеће документе језичке политике следећим документима наведеним хронолошким редом:

- *ЕЕС (European Economic Community regulation)* 1958 – уредба Европске економске заједнице одређује који језици чине званични оквир новоформиране заједнице земаља Европске уније. Од ове тачке постаје јасно да ће нова Европа бити вишејезички ентитет и да образовни системи земаља чланица треба да омогуће едукацију на више од матичног језика земље чланице;
- *ЕЕС (European Education Council)* 1976 – Европски савет за образовање наводи циљеве учења језика промовишући наставу изван традиционалних школских система;
- *ЕС (European Commission)* 1978 – Европска комисија даје предлог државама чланица да наставу у школама обављају кроз медијум више од једног језика што је била преломна тачка развоја *CLIL*-а широм европског континента;
- *ЕП (European Parliament)* 1984 – Европски парламент поставља питање слабости у образовању језика чиме се традиционална метода и формално осуђује. Од те године надаље, било је низ декларација и изјава о потреби да се истраже алтернативни путеви у образовању језика;
- *ЕС (European Council)* 2005 – Европски савет препоручује да *CLIL* треба да буде усвојен у целој Европској унији;

⁶ J. Gonzales, R. Wagennar, *Tuning Educational Structures in Europe II: Universities' Contribution to the Bologna Process*. University of Deusto, University of Gronongen, 2005; H. W. Marsh, K. Hau, C. Kong, op.cit., pp. 302-346; D. Y. Yip, W.K. Tsang, S.P. Cheung, "Evaluation of the Effects of Medium of Instruction on the Science Learning of Hong Kong Secondary Students: Performance on the Science Achievement Test", *Bilingual Research Journal*, 2003, 27 (2), pp. 295-331; P. K. W. Tan, "The Medium-of-Instruction Debate in Malaysia", *Language Problems & Language Planning*, 2005, 29 (1), pp. 47-66.

- Еуридика⁷ (*Eurydice 2006*) у свом статистичком истраживању по први пут објављује где и како се спроводи *CLIL* у Европи.

Када је реч о Европској унији уочава се да природа горепомених докумената припада и конкретизује се кроз декларације, препоруке, мишљења, смернице и принципе који, донети у доброј вери и уверењу, имају очекивања да буду испоштована. У укупном смислу, корпус тих докумената је бројан и укључује: препоруке Комисије (*Commission recommendations*), препоруке Савета (*Council recommendations*), мишљење Комисије (*Council Opinions*), закључке Савета, Беле књиге (*White papers*), саопштења, комуникације (*Communications*), необавезујућа правила управних органа (*Administrative Non-Binding Rules*), мешовити закључци (*Mixes Conclusion*), правилници Савета и Комисије о понашању (*Council and Commission Codes and Conduct*), декларације и резолуције (*Declarations and resolutions*), повеље (*Charters*), Зелене књиге (*Green papers*), акцијски програм (*Action Programmes*), смернице и оквири за одлучивање (*Decisional Guidelines and frameworks*), међуинституционалне споразуме (*Inter-Institutional Agreements*) напомене о одлукама (*Decisional Notices*).⁸ Иако је обележје свих докумената који су конципирани у духу меког законодавства да имају изглед необавезности у пракси се, напротив, од субјеката примене земаља чланица очекује да у свом националном домену пронађу најбоља, адекватна решења и усагласе се са постављеним очекивањима. Меко законодавство, када је реч о нашој земљи и високом образовању или језичкој образовној политици, темељи се на отвореном моделу координације (ОМК) који представља облик сарадње у областима где су надлежности и даље у националном домену, али где се намерава ојачати сарадња јер прописи наше земље нису део заједничке правне тековине Европске уније. Србија, која је кандидат за чланство, кроз „конвергенцију националних политика и остваривање заједничких циљева“ (Извештај о Скринингу: 2 за Поглавље 26) настоји да промовише европска питања из области образовне политике. Још 2015. године, током састанка у Београду, постављен је главни задатак националних радних група да у координацији са Европском унијом унапреде систем образовања са фокусом на механизме и моделе који постоје у Унији. У оквиру тематске радне групе која обухвата модернизацију система образовања, посебна пажња посвећује се трансверзалним вештинама, коришћењу информационо-комуникационих технологија и познавању, тј. учењу језика.

⁷ Еуридика је образовна мрежа Европске комисије.

⁸ Д. Ђурђевић, *Soft law у европском комунитарном праву*, Правна ријеч, Бања Лука, 2010.

3) САДРЖАЈ

Са становишта Европске уније, а када је реч о језичкој политици, централни циљ јесте да се од грађана чланица начине вишејезичке индивидуе, имајући у виду висок степен језичке разноликости од 23 званична језика, с једне стране, и да постоји велики број области са највећим могућим степеном једнојезичности, с друге стране. Стога цитат који следи из ЕУ Бизнис документа представља суштину језичке политике и примене на просторима Европске уније: „Европска Унија активно охрабрује своје грађане да уче остале европске језике, како због професионалног и личног кретања у оквирима јединственог тржишта, тако и ради јачања међукултуралних контаката и међусобног разумевања [...]. Способност разумевања и комуникације подразумева више од једног језика [...]. То је вештина коју је пожељно да поседују сви грађани Европе [...] она унапређује когнитивне вештине и јача вештине коришћења матерњег језика; омогућава нам да користимо слободу да радимо и учимо у било којој држави чланици“.⁹

Корисно је приметити да у начину остварења овог циља не постоји „једна мера за све“ у начину спровођења, али се она сугерише кроз препоруке, смернице и критике постојећих резултата у учењу језика. Наиме, постоји видно незадовољство унутар Уније традиционалним приступом у настави страног језика, који су исказани пре свега у закључку да не постоји линеарни однос између броја година учења и успеха у оствареном знању језика. Напротив, сматра се да је вишегодишње учење традиционалним методама дало веома скромно знање у пракси.¹⁰ Насупрот томе, у својој разноликој манифестацији, *CLIL* представља избалансиран приступ језика и предмета учења, где се изложеност циљном језику повећава кроз упоредно повећање временских оквира у оквиру датог курикулума. *CLIL* се сматра методом која повећава ниво знања циљног језика, без пратећих проблема у когнитивном развоју или при усвајању осталих предмета. Она почива на четири стуба или моделу 4К (по иницијалном слову ових појмова на енглеском језику: *content* – количина садржаја, *communication* – комуникација, *cognition* – когниција, и *culture* – култура, који се комбинују у што равномернијој пропорцији. То значи да се ефективни *CLIL* дешава кроз 4 димензије: 1) напредовању у знању, вештинама и разумевању садржаја, 2) интеракцији са комуникативним садржајима и развоју одговарајућих вештина комуникације, 3) у ангажованости у когнитивном процесу вишег нивоа, 4) у стицању продубљене интеркултуралне

⁹ EU Business, *A Guide to Languages in the European Union*. EU Business, 2008, Интернет: <http://www.eubusiness.com/topics/Languages/eu-languages-guide>.

¹⁰ D. Lasagabaster, Y. Ruiz de Zarobe, (Eds.), *CLIL in Spain: Implementation, results and teacher training*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars, 2010; Eurydice, *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe*, Brussels: Eurydice, 2006.

свести.¹¹ Сегментисана у шест категорија, *CLIL* рационала сачињена је од следећих целина: 1) Вишеструки фокус: који обједињује доменско и језичко подучавање или интердисциплинарност, организовање учења кроз кроскурикуларне теме и пројекте, инсистирање на размишљању, критичком и аналитичком мишљењу; 2) Безбедан и богат амбијент за учење: изградња самопоуздања студената да експериментишу са језиком и садржајем, коришћење учионица као центра за учење, аутентични наставни материјали; 3) Аутентичност: максимална адаптација потребама студената, прављење сталне везе између учења и живота, коришћење актуелних материјала из медија и осталих извора; 4) Активно учење: подстицање вршњачког кооперативног учења, подизање нивоа знања из области језика, садржаја, комуникације и културе, усаглашавање са стандардима Европе; 5) Скафолдинг или потпомогнута конструкција знања: ослањање на студентово постојеће знање, вештине, ставове, интересовање и искуство, неговање креативног учења, подстицање студената да увек направе још један корак у истраживаању, а не да остају у зони удобности усвојеног знања; 6) Кооперација: планирање у сарадњи са наставницима доменског садржаја, укључивање стручњака изван наставне институције, укључивање стручне јавности.¹² Уколико прихватимо поменути рационалу као теоретску и оперативну наставну платформу, онда се очекивања могу остварити на бројним аспектима: познавању и владању језиком, доменским садржајем који је укључен у интегрисани модел, когнитивним компетенцијама, комуникативним сензибилитетом, металингвистичким потенцијалим, креативношћу и равноправношћу у погледу развоја и успеха.¹³ Употреба нових технологија и партнерстава са образовним институцијама у иностранству, чини да *CLIL* постаје катализатор интеркултуралних искустава, што утврђује теоретичаре у уверењу да је највероватније најпостојанија тврдња везана за ову методу та да она води ка вишој интеркултуралној свести у односу на све традиционалне методе. Учење културе прелази са периферног дела у језгровни део подучавања,^{14,15} једнако тако, интеграција са културом подстиче развој друштвене кохезије и

¹¹ D. Coyle, P. Hood, D. Marsh, *CLIL. Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 4.

¹² P. Mehisto, D. Marsh, M. Frigols, *Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education*. Oxford: Macmillan, 2008, pp. 30-31.

¹³ C. Baker, *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters, 2003; P. Mehisto, D. Marsh, M. Frigols, *op.cit.*; D. Coyle, P. Hood, D. Marsh, *op.cit.*

¹⁴ C. Dalton-Puffer, *Outcomes and processes in CLIL: current research from Europe*, In W. Delanoy & L. Volkman (Eds.), *Future Perspectives for English Language Teaching*. Heidelberg: Carl Winter, 2008.

¹⁵ D. Coyle, "CLIL: towards a connected research agenda for CLIL pedagogies", *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 2007, 10 (5), pp. 543-562.

интеркултуралних компетенција, дозвољавајући студентима да закораче изван сопственог искуства и развију „свест сагледавања културног процеса“ много ефективније него до сада.^{16,17}

4) ИЗВОРИ

- Baker, C., *Foundation of Bilingual Education and Bilingualism*. Clevedon: Multilingual Matters, 2003.
- Broady, E., Sameness and difference; the challenge of culture in language teaching, *Language Learning Journal*, 2003, 29(4).
- Coffey, S., Content-based learning, In F. Cerezal (Ed.), *De la Práctica a la Teoría: Reflexiones sobre la enseñanza y el aprendizaje de ingles*, Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, 2005.
- Coleman, J., *English-medium teaching in European higher education*. [Online] Journals Cambridge, 2010, Интернет: <http://www.journals.cambridge.org>. (Сајту приступљено 17/12/2016).
- Coyle, D., CLIL: towards a connected research agenda for CLIL pedagogies. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 2007, 10 (5).
- Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D., *CLIL. Content and Language Integrated Learning*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Dalton-Puffer, C., Outcomes and processes in CLIL: current research from Europe, In W. Delanoy & L. Volkman (Eds.), *Future Perspectives for English Language Teaching*. Heidelberg: Carl Winter, 2008.
- Gonzales, J., & Wagennar, R., *Tuning Educational Structures in Europe II: Universities' Contribution to the Bologna Process*. University of Deusto, University of Gronongen, 2005.
- Ђурђевић, Д., *Soft law у европском комунарном праву*, Правна ријеч, Бања Лука, 2010.
- EC *Resolution April*, Brussels: EP, 2005.
- EEC *European Economic Community Regulation 1 June*, Brussels: EC, 1958.
- EEC *Education Council Resolution 9 February*, Brussels: EC, 1976.
- EP *European Commission Proposal June*, Brussels: EC, 1984.

¹⁶ E. Broady, "Sameness and difference; the challenge of culture in language teaching", *Language Learning Journal*, 2004, 29(4), pp. 68-72.

¹⁷ S. Coffey, "Content-based learning", In F. Cerezal (Ed.), *De la Práctica a la Teoría: Reflexiones sobre la enseñanza y el aprendizaje de ingles*, Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá, 2005, pp. 49-62.

- EU Business, *A Guide to Languages in the European Union*. EU Business, 2008, Интернет: <http://www.eubusiness.com/topics/Languages/eu-languages-guide>. (Сајту приступљено: 17/1/2017).
- Eurydice (2006), *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe*, Brussels: Eurydice.
- Извештај о скринингу Србија: Поглавље 26 – образовање и култура. Доступно на: <http://eukonvent.org/wp-content/uploads/2016/04/Izveštaj-sa-skrininga-poglavlje-26.pdf>. (Сајту приступљено: 15.03.2017.)
- Lasagabaster, D., & Ruiz de Zarobe, Y. (Eds.), *CLIL in Spain: Implementation, results and teacher training*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars, 2010.
- Marsh, H. W., Hau, K. & Kong, C., Late Immersion and Language of Instruction in Hong Kong High Schools: Achievement Growth in Language and Nonlanguage Subjects. *Harvard Educational Review*, 2000, 70 (3).
- Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols M., *Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education*. Oxford: Macmillan, 2008.
- OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development, *Higher Education to 2030. Demography. 1*. Paris, 2008.
- Phillipson, R., English, a cuckoo in the European higher education nest of languages? *European Journal of English Studies*, 2006, 10/1.
- Phillipson, R., *Linguistic imperialism continued*. New York and London: Routledge. Also published in New Delhi, India in 2009 for seven South Asian countries by Orient Blackswan, 2009.
- Tan, P. K. W., The Medium-of-Instruction Debate in Malaysia, *Language Problems & Language Planning*, 2005, 29 (1).
- Wright, S., *Language policy and language planning: From nationalism to globalisation*. London: Palgrave Macmillan, 2004.
- Yip, D. Y., Tsang, W. K., & Cheung, S. P., Evaluation of the Effects of Medium of Instruction on the Science Learning of Hong Kong Secondary Students: Performance on the Science Achievement Test. *Bilingual Research Journal*, 2003, 27 (2).

5) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

Болоњски процес, по свему судећи, покренут је као одговор на комерцијалну интернационализацију високог образовања, где је прави циљ да високо образовање у Европи буде маркетиншки атрактивно за студенте широм света, попут оног у земљама САД и Комонвелта. Узимајући у обзир чињеницу да је од 1990. на глобалном тржишту високо образовање имало годишњу стопу од

седам одсто раста, са око два милиона студената који су плаћали тридесет милијарди долара, постаје лакше да се разуме образовна конкуренција која постоји између земаља и њихово надметање да добију удео од тог тржиште.¹⁸ Болоњски процес је, заправо, преламање глобализације кроз интернационализацију и високо образовање, који се може назвати и „инглишизација“ високог образовања као синоним интернационализације.^{19,20,21} То ће рећи да ће правац наставе на универзитетском нивоу бити и на енглеском језику како би институција била међународно препознатљива, како би привукла стране студенте, како би дипломци нашли посао на међународном тржишту и како би осим академског престижа, наставна институција могла да се кандидује на међународним истраживачким фондовима за добијање новчане помоћи.²² Из укупности наведених чињеница, навешћемо оно што сматрамо да је кључно за перспективу студената Србије, као носилаца будућих промена и напретка наше земље. Бенефити српских студента са увођењем *CLIL* методе били би следећи:

- *CLIL* метода и увођење енглеског језика као лингвистичког медија повећава институционални престиж наших факултета и повећава могућност регрутовања интернационалних стипендија.
- Енглески као медиј предавања и учења помаже и доприноси у добијању средстава за истраживање и развој, чиме се нација лакше развија и интегрише у научни простор света, а студенти се изједначавају у могућностима научне конкурентности;
- Пут ка добром запослењу по завршетку студија често у великој мери зависи од нивоа знања енглеског језика, интеркултуралне компетенције и комуникативних вештина, што *CLIL* настава омогућава и унапређује у односу на традиционалну наставу.
- Процент запослења дипломаца представља уобичајени критеријум којим се рангирају факултети широм света, при чему *CLIL* метода потенцијално може бити драгоцен референца будућим алумнистима.
- Веома је важно да наши студенти свој идентитет и културну суштину са лакоћом испољавају и исказују на страном језику, не плашећи се да користе

¹⁸ J. Coleman, *English-medium teaching in European higher education*. [Online] Journals Cambridge, 2010, Интернет: <http://www.journals.cambridge.org>. (Сајту приступљено 17/12/2016)

¹⁹ Ibid.

²⁰ R. Phillipson, English, a cuckoo in the European higher education nest of languages? *European Journal of English Studies*, 2006, 10/1, pp. 13-32.

²¹ R. Phillipson, *Linguistic imperialism continued*. New York and London: Routledge. Also published in New Delhi, India in 2009 for seven South Asian countries by Orient Blackswan, 2009.

²² S. Wright, *Language policy and language planning: From nationalism to globalisation*. London: Palgrave Macmillan, 2004.

своје карактеристике и културну разноврстност, и не допуштајући тиме да се културно колонизују, што се путем интеркултуралног приступа подучава кроз учење и управљање националним наслеђем.

- *CLIL* метода је метода која подиже свест и отвореност не само о енглеском и себи, већ и о представама о животу, начину како ће радити посао, како ће носити одговорност у контекстима ширим од оних који су уско национални.
- Студенти, кроз учење, такође треба да буду свесни политичких разлика, недостатака или нежељених појава које имплицитно подржавају или продужавају социјалне неједнакости и језички их одражавају. Као одговор на то, студенти се уче путем *CLIL* методе да налазе начине да се са поштовањем и професионално баве сусретима са таквим идеологијама и као одговор на то проналазе начине да промовишу више вредности.
- У светлу свега изложеног, а у настојању да интернационализација високошколских установа наше земље постигне мисију глобално прихватљивог научног простора, кроз смернице и препоруке добре праксе из Европске уније, верујемо да ће *CLIL* метода, као нова образовна парадигма, омогућити нашим студентима да буду и сами носиоци међународно признате радне и професионалне културе, етике и стручности, претварајући се потенцијално у успешне моделе српске праксе.